

STUDIJE IZ SOCIJALNE PSIHOLOGIJE U DRUGOM SVETSKOM RATU¹⁾

Studije obuhvataju psihologiju američkog vojnika. Napisane su u četiri velike sveske i predstavljaju delo od oko 2.000 stranica. I sveska nosi naslov: *Američki vojnik — prilagodavanje vojničkom životu*, a II sveska: *Američki vojnik — borba i njene posledice*. Ove prve dve sveske tretiraju uglavnom držanje vojnika u njegovom novom životu u Armiji. III sveska analizira probleme obuhvaćene eksperimentalnom studijom Naučno-istraživačke službe u vojsci o načinu uticanja na mase i nosi naziv: *Opiti u pogledu ophođenja sa masama*. IV sveska razmatra izabrane metodološke probleme merenja i predviđanja te nastoji da iskoristi iskustva Istraživačke službe za budući rad stručnjaka i nosi naziv: *Merenja i predviđanja*.

Ovde ćemo uglavnom prikazati I svesku.

*

Ovo obimno delo pripremljeno je i izdato u SAD, pod pokroviteljstvom *Specijalnog komiteta Saveta za socijalno-naučno istraživanje*. Podaci na kojima se ono zasniva prikupljeni su u toku Drugog svetskog rata od strane *Istraživačke službe Odeljenja za informacije i nastave Ministarstva rata*.

Delo je sastavljeno po privatnoj inicijativi psihologa, od kojih su neki članovi *Saveta za socijalno naučno istraživanje*. Ovaj Savet formiran je u građanstvu još 1923 i sastoji se od predstavnika raznih naučnih udruženja kao što su: antropološko, istorisko, psihološko, sociološko itd.

Stojeći na gledištu da statističke cifre najrecitije izražavaju stvarno psihološko

stanje vojske, Amerikanci su se i ovde služili statistikom. Da bi se došlo do podataka kako vojnik gleda na pojedine probleme, postavljana su najraznovrsnija pitanja na tajno glasanje. Svaki je mogao da napiše ili kaže otvoreno šta misli po izvesnom problemu, bez bojazni od odgovornosti, jer je diskrecija bila zagarantovana. Kao sredstva za opite uzimane su grupe od po nekoliko stotina, pa i hiljada ljudi raznih inteligencija, školskih kvalifikacija i mirnodopskih profesija, uključujući tu borce, podoficire i oficire belce i crnce. Ti ljudi su bili na raznim položajima i dužnostima u miru i ratu, sa raznih ratišta i frontova, kao i raznih vidova, rodova i službe, itd. Zatim su rezultati anketnih glasanja sređivani i analizirani.

Prostor nam ne dopušta da se upustimo u razmatranje celishodnosti ovakvih metoda i da se na iste detaljnije kritički osvrnemo. Ipak, možemo reći da ceo taj sistem nosi u sebi sasvim specifičan karakter, koji je odgovarao ondašnjim potrebama Armije SAD, koja je od jedne relativno male armije — pre Drugog svetskog rata — imala da postane jedna od najmoćnijih armija sveta.

U svakom slučaju, izgleda da su rezultati pomenutih ispitivanja, bilo pozitivni ili negativni, koristili višem rukovodstvu da dođe do izvesnog uvida u psihu svojih potčinjenih. Sve ovo, naravno, nije išlo bez trvenja i teškoća s obzirom na konzervatizam i tradicije u vojsci. Istraživačkoj službi Ministarstva rata trebalo je naprimer četiri godine rada da bi sakupila podatke za I svesku ovog dela.

U predgovoru dela se ističe ne samo stručnost ljudi koji su na tom poslu radili nego i njihovo uverenje da bi se ovakvim naučnim pristupanjem ljudskim problemima mogao naći i ključ za poboljšanje odnosa među nacijama. Za tehnička znanja zajednička platforma već

¹⁾ Studies in social psychology in World War II (Vol. I — The American Soldier), Princeton University press, Princeton, New Jersey, 1949.

postoji, ali za psihička ona još nije pronađena i pored nastojanja ljudi kroz vekove. Zatim se ističe neposredna korist od rada Istraživačke službe bez koje bi se često lutalo po mraku.

U prvom poglavlju se citiraju reči Tolstoja u romanu »Rat i Mir«, prema kojima je snaga armija u ratu produkt mase pomnožen sa nečim nepoznatim, a to nepoznato je *duh i raspoloženje armija da se bore i izlažu opasnostima*. U modernim ratovima socijalni i psihološki momenti su bar toliko od presudnog značaja kao i u doba Tolstoja i zato se oni sada podvrgavaju naučnim ispitivanjima da bi se iznašla vrednost tog *nečeg nepoznatog* koje pominje Tolstoj.

Prvi svetski rat je dao povoda da se za svaku ulogu čoveka ispitaju njegove sposobnosti, dok je Drugi svetski rat dao potstrek da se i psihološko stanje ljudi u raznim situacijama života naučno ispita.

Istraživačka služba davala je i posle završenog Drugog svetskog rata rukovodstvu svoje sugestije osnovane na ciframa statistike, kao naprimer koje ljude treba najpre demobilisati, koje mere bi bile potrebne da se demobilisanim mladićima olakša dalje studiranje na visokim školama itd. Ova služba je usko saradivala sa Neuropsihijatričnim odeljenjem Zdravstvene službe, što je bilo naročito plodonosno kod mnogobrojnih studija i analiza pre iskrcavanja u Normandiji. Ona je bila isto tako u uskoj saradnji i sa Personalnom službom, koja je blagodarci oporobanim metodama iz Prvog svetskog rata uspevala da približno raspoređuje ljude prema njihovim ličnim sposobnostima.

Koristeći podatke Istraživačke službe, mogla je i Informativna služba Armije da snabdeva trupe vestima nevojničkog karaktera putem štampe, filma i radija. Pored toga, bili su organizovani kursevi stranih jezika, izdavani milioni knjiga i časopisa itd. Da bi se podaci Istraživačke službe mogli korisno da upotrebe izdavana su s vremena na vreme i direktna saopštenja pod naslovom *Šta vojniki misle*. Takva su saopštenja ispočetka dostavljana samo do rukovodilaca u rangu komandanta puka, a docnije i do komandira četa. Najvažnija saopštenja su naravno dostavljana samo najvišim rukovodiocima u vidu memoranduma.

Iako je Istraživačka služba bila organizovana u građanstvu još 1923, ona je u vojsku bila zvanično uvedena tek oktobra 1941, jer su vojni propisi zabranjivali sistem istraživanja mišljenja putem

tajnog glasanja. Od početka pa do svršetka rata trebalo je na opisani način ispitati više od pola miliona vojnika, po najraznovrsnijim temama, što je svakako predstavljalo veoma složen i obiman rad.

Dalje, navodi se ogromna razlika u školovanju obveznika između dva svetska rata. Dok je u doba ulaska Amerike u Prvi svetski rat bilo samo oko 2,100.000 đaka i studenata na visokim školama, dotle je 1940 bilo njih 8,500.000. Procentualno, 1916 ušlo je u vojsku oko 9% obveznika sa visokim školama, a za vreme Drugog svetskog rata 41%. Time se i objašnjava brzina i srazmerna lakoća kojom se stvarao rukovodeći kadar za vojsku od preko 8 miliona ljudi. Ali taj veliki broj visokoškoloovanih ljudi uneo je u Armiju daleko više kritičizma nego u Prvom svetskom ratu.

Za studiju i analizu uzimani su i podaci pojedinaca iz detinjstva, kao i materijalno obezbeđenje, starost, bračno stanje itd. Sve se to povezuje i postavljaju se odgovarajuća pitanja na glasanje. Odgovori se upoređuju i analiziraju, te se iz toga izvode zaključci. Rezultati su ponekad bili neočekivani.

Detaljno se razmatra i odnos vojnika prema podoficiru i oficiru i obratno. Zaključci su veoma poučni. Amerikanci su za vreme rata stalno radili na tome da se taj odnos poboljša i održava na nivou koji je jednoj demokratskoj armiji neophodan. Citirane su i mnoge anonimne primedbe i žalbe koje su dale povoda raznim anketama i intervencijama. One su bile svakako korisne, jer su pokazale nadležnima gde i šta treba ispravljati.

Još su važnije bile ankete o tome kako američki vojnik gleda na rat. Neki odgovori su glasili: da se Amerikanci bore za život, da sačuvaju ono što imaju, za demokratske slobode itd, ali je bilo i odgovora da se Amerikanci bore da bi ispravili ono što je Evropa zamesila, da se bore za interese velikog kapitala, za Britansku Imperiju, za preumčstva u Aziji i sl. Sve je ovo bilo složeno u tabele po procentima, po školskim kvalifikacijama glasača i ostalim njihovim ličnim podacima. Kod ovoga je vredno pomenuti i statistiku od jula 1943 iz koje se vidi da 30% glasača nikad nije ni čulo za *četiri slobode* iz Atlantske povelje za koje se vodi rat, dok je 22% samo čulo nešto o njima, ali nije znalo da ih nabroji.

Da bi se smanjile predrasude američkih vojnika prema SSSR trebalo je dosta napora i propagande. Anketa koja je bila izvršena posle pobede 1945 o to-

me da li treba u toku sledećih 25 godina očekivati novi rat, pokazala je da su dve petine odgovorile sa »da«, jedna petina sa »ne«, a dve petine odgovorile su neodređeno.

Oko ankete o trajanju Drugog svet-skog rata je bilo najviše lutanja, jer su svi odgovori bili isuviše optimistički.

Anketa u proleće 1943 utvrdila je jednu novu pojavu kod američkih vojnika koji su se vraćali sa fronta i koji su obično davali odgovor *da su svoj udeo u ratu ispunili i da je sada red na druge*. Svi su ti ljudi očekivali svoju demobilizaciju još pre nego što se rat svrši. To je dalo povoda rukovodstvu da pojača ubeđivanja o potrebi istražanja do kraja (serija filmova *Zašto se borimo*, grupne diskusije itd.).

Slične teškoće prouzrokovala je i saveznička odluka da se rat nastavi do »bezuslovne kapitulacije«.

Crcni predstavljaju posebno poglavlje u anketi o psihološkom stanju vojske. Sva napetost, trvenja i nesuglasice koje vladaju u američkom životu između belaca i crnaca, preneti su (iako u nešto blažoj formi) i u život Armije, koja nije bila u stanju da ta razmimoilaženja eliminiše. Da bi se dobila slična slika duševnog raspoloženja crnaca upotrebljavali su se i slični metodi. Precizne odgovore bilo je mnogo teže dobiti od crnaca nego od belaca — zbog njihove prirodne zakopčanosti, iako su kod ankete za neposredan rad sa crncima upotrebljavani isključivo crnci.

U vreme Prvog svetuskog rata 86% crnaca na Severu i 97% na Jugu dobilo je samo osnovno školsko obrazovanje. U doba Drugog svetuskog rata veliki broj crnaca je pohađao visoke škole, te je procenat onih koji nisu išli dalje od osnovne škole spao na 37. U isto vreme, na Jugu taj procenat je spao od 97 na 67. No, i pored toga, školsko obrazovanje crnaca daleko zaostaje iza belaca. I sam kvalitet nastave kod crnaca slabiji je nego kod belaca. Broj sposobnih vojnika za vojsku manji je nego kod belaca. Na kraju Drugog svetuskog rata u vojsci je bilo oko 8,62% crnaca. Oko sredine 1945 tri četvrtine crnačkih vojnika nalazilo se na pozadinskim službama, većinom tamo gde su bili potrebni ne kvalifikovani radnici. Samo jedan mali deo je učestvovao zajedno sa belcima u prvim talasima pri invaziji u Normandiji i to za uklanjanje mina, građenje mostova itd. Crnci su obično služili u posebnim crnačkim jedinicama, gde su mogućnosti za postiza-

nje podoficirskih činova bili isti kao i u jedinicama belaca. Kod raspoređivanja crnaca sa višim školskim obrazovanjem nije se vodilo mnogo računa te su dodeljivani u iste crnačke jedinice kao i oni sa najnižim školama. Ali, vodilo se računa pri određivanju na rad. Kod jednakih kvalifikacija za sticanje oficirskih činova belci su bili u boljem položaju i to obično u odnosu 4 prema 1. Crnački oficiri mogli su da služe samo u crnačkim jedinicama, dok su belci mogli i u jednim i u drugim. Da se ravnopravno postupalo, oficirskih mesta u crnačkim jedinicama bi bilo dosta za crnce, jer je naprimer u martu 1943 58% crnačkih osnovnih jedinica izvestilo da su im svi oficiri belci, a samo 12% crnačkih jedinica da su im svi oficiri crnci. Ostatak od 30% jedinica imao je za oficire belce i crnce.

Prirodno je da su crnci svaki nedostatak u vojsci koji je pogadao podjednako i belce i crnce uvek tumačili sa tačke gledišta rasne diskriminacije. Sva pitanja i svi odgovori prilikom ankete okretali su se oko tog bolnog problema.

U odnosu na rat crnci su se pokazali patrioti i borbeni kao i beli Amerikanci. Štaviše, mnogi od njih su se takmičili da dokažu svoju lojalnost državi, svakako u nadi da će za to na koncu biti nagrađeni. Pa ipak, kod ankete su se često čuli odgovori crnaca: *To nije naš rat, mi smo crnci*. Poznat je i slučaj sa 2 konjičkom divizijom sastavljenom isključivo od crnaca, koja je bila poslata u Severnu Afriku. Pri dolasku ona je zbog slabe uvežbanosti za borbu bila rasformirana i razdeljena na druge jedinice za pomoćne službe. Crnačka štampa u Americi shvatila je to kao uvredu crnačke rase, pošto se crnci ne upotrebljavaju za borbu. Nervoza među crncima je bila sve veća, a kada je Istraživačka služba organizovala anketu među crncima da li žele da se bore ili da ostanu pri sadašnjoj službi u pozadini, za borbu na frontu glasalo je samo 27%. Pisci studije to tumače time što rat, gledan izbliza, izgleda mnogo drukčije nego iz daleke prekomorske otadžbine.

Organizovana je anketa o tome da li je poželjno da se obrazuju mešovite crno-bele menze, klubovi, barovi itd. Belci su sa ogromnim većinama glasali protiv. U tom su pogledu prednjačili belci sa Juga.

Na kraju I sveske pisci vele da je diskriminacija crnaca u Americi koliko realna toliko i preuveličana. Za dokaz navodi se da crnci na Severu imaju u

najmanju ruku isto školovanje kao i belci na Jugu. Pisci se zalažu za ravnopravan postupak u vojsci u pogledu unapređenja, te preporučuju stvaranje većih crnačkih jedinica sa isključivo crnačkim oficirima (do veličine pukova), koji bi bili uvršćeni u mešovite zajedničke više komande.

*

Kao što je već napomenuto, ovakav način prilaznja stvari ne bi se mogao

potpuno kopirati i primeniti na sve armije, naročito ne na one koje ne žele da budu »apolitične«, već naprotiv, da u političkom životu zemlje uzmu najaktivniji učešća.

No, i pored toga, knjiga je veoma interesantna, jer pokazuje izvesne rezultate metoda kojima nije bilo presedana i koje svakako predstavljaju korak unapred u pogledu računanja sa faktorom javnog mnjenja i raspoloženja masa na Zapadu.

D. J.

General-major Pol Robinet: VELIKA STRATEGIJA I AMERIČKI NAROD

Članak pod gornjim naslovom¹⁾ daje oštar i neobjektivan kritički osvrt na celokupnu savezničku strategiju iz Drugog svetskog rata, počinjući sa opštim razmatranjima o tome šta je to *velika strategija*²⁾ i koje su njene glavne odlike i idući dalje u oblast konkretnih ratnih zivanja do današnjeg vremena.

General Pol Robinet spada u red istaknutih vojnih pisaca iz oblasti obaveštajne službe, ratne istorije, odnosa strategije i spoljne politike itd. Njegovi članci se često pojavljuju u američkim vodećim vojnim časopisima, a prikazivani su i kod nas. Pored toga, mada je u pogledu svoje vojne karijere u penziji, general Robinet rukovodi Specijalnim studijskim odeljenjem Ureda za vojnu istoriju Ministarstva vojske SAD. Stoga, iako se sa velikim delom autorovih postavki ne slažemo i nalazimo da su neprihvatljive, smatramo da članak treba prikazati i da će on izazvati interesovanje čitalaca. Ovo tim pre što ćemo autora verovatno imati prilike i dalje da srećemo u stranoj vojnoj literaturi pa je svakako korisno da ga što bolje upoznamo.

Da ne bismo stvar prejudicirali, najpre ćemo članak prikazati ne zadržavajući se na oceni njegovih postavki, a na kraju ćemo dati kratak kritički osvrt na njega i na samog autora, bez želje za kakvim polemisanjem.

*

Pisac svoja razmatranja počinje konstatacijom da je u svim ratovima moder-

nih vremena agresor diktirao veliku strategiju u cilju postizanja političkih ciljeva, sve dotle dok je imao slobodu odlučivanja i akcije. Međutim, čim bi tu slobodu izgubio, agresor je bivao prinuđen da se lati odbrane i njegove mogućnosti za određivanje smernica velike strategije prelazile su na stranu protivnika. Od tog momenta prvobitni agresor bi mogao samo da se suprotstavlja strategiji protivnika, koji se opet, sa svoje strane, često zadovoljavao time što bi samo sprečavao ostvarenje političkih ciljeva pomenutog prvobitnog agresora. Pisac iz toga izvodi zaključak da velika strategija predstavlja vojnu delatnost koja je rezervisana za državne poglavare neangažovanih velikih sila, kao i onih koje se već nalaze u ratu, ali još imaju mogućnosti za ofanzivu.

Za potvrdu ovakvom zaključku pisac se osvrće na istoriju većih ratova novijeg doba i na njihove protagoniste kao što su: Luj XIV, Napoleon, Viljem II i Hitler. Prva dvojica su pokušavali da nametnu Evropi dominaciju Francuske, a druga dvojica dominaciju Nemačke. Međutim, svi su ti pokušaji propali.

Pošto je Viljem II izgubio presto i Nemačka ostala osiromašena i bez prekomorskih poseda, kao i bez izvesnog ograničenog dela svoje ranije teritorije u Evropi, stvoreni su uslovi za dolazak na vlast Hitlera. Te je uslove doneo izgubljen rat, a diktirala ih je ona strana koja je na kraju rata imala mogućnosti za ofanzivu. Posle ostvarenja potpune političke, a preko nje i vojne vlasti, Hitler je stvorio takvu oružanu silu koja je bila u stanju da ponovo stupi u borbu. Posledica toga je bila da se Nemačka najzad našla

¹⁾ Grand Strategy and the American People, by brig. gen. Paul M. Robinett, *Antiaircraft Journal*, januar-februar 1953.

²⁾ Vidi »Vojno delo« br. 1/53, str. 13.

u opštem ratu protiv jedne velike koalicije, ali je i ona sama imala saveznike. Mada je bio postigao takve uspehe, koji su bacili u zasenak i najveće Napoleonove pobjede, Hitler je na kraju pretrpeo totalan poraz. Međutim, razlika između dva prošla svetska rata je u tome što se u ovom poslednjem pobjednička koalicija borila sve dok Nemačka nije bila okupirana i njene oružane snage uništene. Nemačka je na taj način izgubila svaku mogućnost akcije.

I u ovom primeru, po mišljenju pisca, Hitler je imao mogućnost da određuje tok događaja, ili veliku strategiju, sve dok inicijativa, ili ofanzivna sila, nije prešla na stranu njegovih neprijatelja. Od toga momenta on je samo mogao da reagira i pokušava da parira njihove odluke.

Međutim, prolazno doba Hitlera i njegovih saveznika samo je pripremila teren, kako kaže pisac, za uspon novog potencijalnog agresora i njegove tiranije. Stoga, ovo moraju da imaju na umu svi odrasli američki građani koji daju svoj ideo u kolektivnoj odgovornosti za četvorogodišnji izbor predsednika SAD, odnosno vrhovnog komandanta oružanih snaga. Ti pojedinci su ustvari oni koji moraju da odlučuju o velikoj strategiji koja će državni brod voditi kroz izburkane vode svetske politike — u toku perioda vladavine tog poglavara države. U slučaju da se izbor pokaže nesrećan, Republika može doći u opasnost da bude uništena protivmerama neprijateljske strategije iščekivanja ili, pak, pretrpeti slom pod težinom domaćih neđača koje se, usled neaktivnosti, gomilaju i sve više rastu.

U vezi ovako postavljenog problema, pisac prelazi na razmatranje uloge SAD u savezničkoj, odnosno anglo-američkoj strategiji u Drugom svetskom ratu. Pritom on smatra da uprkos dobrih, ali često rđavo sprovedenih namera Amerike, njena strategija sadašnjeg doba i neposredne prošlosti nije uspeła da stvori mir koji su svi tako iskreno priželjkivali. Pisac zaključuje da je to zbog izvesnih slabosti u strategiskom vođstvu od strane američkih predsednika, odnosno vrhovnih komandanata. Savremena sredstva za vezu i transport su velikoj strategiji potpuno ograničila na državne poglavare, čak i u republikama. Među tim poglavarima ta je strategija ograničena na one koji imaju sposobnosti za ofanzivne akcije, dok

se ostali moraju prilagođavati strategiji koja im bude nametnuta, ili na samoubilački način prihvatiti ulogu koja prevazilazi njihove mogućnosti.

Pisac napominje da je američki narod, koji se obaveštava samo preko radija i štampe, dobio utisak da su najviši rukovodioci kopnene vojske i mornarice — savremenog doba — bili veliki stratezi. Međutim, po mišljenju pisca, ovo nije tačno, pošto su u strategiskom pogledu Amerikanci u Drugom svetskom ratu imali manju ulogu. Anglo-američku saradnju i strategiju vodili su predsednik Ruzvelt i premijer Čerčil, a posledica toga je bila baš ona neefikasnost koja je uobičajena kod sistema dvojnog komandovanja, gde su odgovornosti podeljene. Prema tome, kako kaže pisac, ne može se govoriti o nekoj američkoj strategiji u Drugom svetskom ratu, već se jedino može donekle utvrditi kakav je bio američki doprinos u strategiji — u poređenju sa britanskim. Pisac naglašava da je od pomenute dvojice Čerčil imao veće iskustvo i već dve godine prakse pre no što je Ruzvelt došao na vojnu scenu. Pritom pisac zamera Ruzveltu, tvrdeći da je on pre Perl Harbora smenjivao i premeštao razne komandante, naročito admirale, ukoliko se nisu slagali s njim. Dalje, da je flotu na Pacifiku doveo u veoma tešku situaciju kada je otpočeo protivpodmorničku kampanju protiv Nemaca, 1941 godine, jer joj nije ostavio dovoljnu pratnju u razaračima, nosačima aviona, raznim pomorskim brodovima i pomorskom vazduhoplovstvu. Pisac Ruzveltu zamera i što je navodno dozvolio Čerčilu da iskoristi američki budžet, da prigrabi veoma ograničene rezerve američkog oružja i da uvuče SAD u vojno planiranje — na nivou Generalštaba — pre no što je Amerika ušla u rat. Zato je, prema piscu, Ruzvelt dobio mršave kompenzacije u vidu izvesnih prekomorskih baza i britanske saradnje u Atlantskoj povelji, koja je »obuhvatala veoma nerealne političke ciljeve Ruzvelta, u kojima se nalazio dobar deo korena posleratne nesigurnosti«.

Pisac smatra da se japanski napad na Perl Harbor sada može okvalifikovati kao politička pobjeda za Ruzvelta, pošto je ona »ujedinila jednu miroljubivu zemlju i svrstala je za čovekom koji je ustvari već bio otpočeo rat protiv Nemačke«. To je dovelo i do odvlačenja američkih snaga na Pacifik, uprkos opšte želje Ruzvelta i

Čerčila da prvi vojni cilj bude uništenje Nemačke.

Pisac kaže da je na konferenciji u Vašingtonu, od decembra 1941 do januara 1942, Čerčil zastupao određenu ideju svetske strategije, koja je, očigledno, bila proučena i ranije utvrđena u saradnji sa njegovim načelnicima generalštabova. Kod Ruzvelta pak, nije bio taj slučaj i on je svoje ideje uglavnom stvorio na osnovu razgovora sa mnogim savetodavcima, ali ne na bazi ozbiljnih konsultacija sa svojim načelnicima generalštabova. To je doprinelo da je na toj početnoj konferenciji koja je postavila osnovu orijentacije anglo-američke strategije, nadvladao britanski uticaj i to ne samo za akciju protiv Nemačke, već i za Sredozemlje. Tek što je ta konferencija bila završena, general Maršal je već zahtevao napuštanje akcije u Sredozemlju, u prilog direktnog desanta u Zapadnoj Evropi. Međutim, taj projekat nije mogao biti odmah ostvaren zbog nedostatka sredstava i nedovoljne pripreme snabdevanja i pozadine, te je Sredozemlje ostalo i dalje aktuelno, što je bilo ispravno i što se, kako kaže pisac, ima zahvaliti Čerčilu.

Pisac smatra da su operacije u Africi bile vođene bez strategiske idejnosti. Glavni udar je bio izvršen od strane 8 britanske armije, sa baze u Egiptu, na udaljenju od 24.000 milja (tamo i natrag¹⁾) od Njujorka. Međutim, da su umesto toga bile pojačane operacije u oblasti Tunisa i Sicilije, tu putovanje bi iznosilo svega 6.000 milja od Njujorka i 3.500 milja od Londona. Pored toga, trebalo je od samog početka osigurati jedinstvo komande, ali to nije bilo učinjeno. Najzad, pisac smatra da je najveća greška, »čije posledice i danas progone ceo svet«, bilo objavljivanje zahteva bezuslovne kapitulacije — posle konferencije u Kazablanki. Ono je, prema piscu, odužilo rat, povećalo američke gubitke i najzad, doprinelo povećanju apetita za ostvarenje sovjetskih interesa u svetu.

Pisac dalje ističe da su Čerčilove operativne zamisli privremeno ostale na snazi, što je dovelo do operacija u Italiji i na Siciliji. Međutim, Ruzvelt je na kraju odbacio njegove zahteve za proširenje operacije i na oblast Jugoistočne Evrope. Od toga momenta pa do kraja rata, anglo-

američki ratni naponi su više odgovarali američkim idejama no britanskim.

Pisac takođe smatra da je u toku invazije i osvajanja *tvrdave Evrope*, retko dolazila do izražaja neka strategiska idejnost i ona se uglavnom svodila na mere zavaravanja neprijatelja o mestu glavnog desanta i na organizaciju snabdevanja za operativnu podršku armija u Evropi. Mogućnosti nekog *munjevitog rata* koji bi prevazišao i same Nemce, bile su svedene na obične kopnene napade na širokom frontu i na vazdušnodesantne operacije malih razmera.

Na kraju ovog poglavlja pisac zastupa staru tezu da su Saveznici učinili veliku grešku što su potpuno uništili svaku ravnotežu snaga u Evropi, dok je vojna snaga SSSR znatno porasla. Ovo je, po mišljenju pisca, bio rezultat razorene i moralno i materijalno upropašćene Nemačke. Pisac takav stav Saveznika smatra »strategiskom glupošću«, a za njega naročito krivi Amerikance.

Pisac kaže da su SSSR date preterano velike koncesije da bi stupio u rat protiv Japana, što je bila velika greška. Zahvaljujući generalu Makarturu, iz tog rata su SAD ipak izvukle delimičnu političku pobedu, pošto nije zahtevana bezuslovna kapitulacija Japana.

Sva napred pomenuta kritika, koja nije mala, bačena je u zasenak kada se pisac zatim obara na Organizaciju ujedinjenih nacija, tvrdeći da se ona kao instrumenat mira pokazala potpuno beskorisna. Štaviše, po mišljenju pisca, ona je samo pojačala trvenja i konflikt u svetu, služeći kao agentura »komunističke« (čitaj sovjetske — Lj. H.) propagande i svetske revolucije. Pisac ovo razmatranje završava zaključkom da jedna organizacija koja stvara zabunu i nesigurnost šteti civilizaciji — bez obzira na to kakve je ciljeve sebi postavila. On takođe smatra da je želja za ostvarenje pogrešno postavljeneog političkog cilja dovela SAD i Britaniju do proigravanja ostvarenih vojničkih pobjeda i ogromnih troškova. Pritom oštro kritikuje ondašnje političko vođstvo obeju zemalja i smatra da mu je nedostajalo razumevanje istorije iz koje se mogu izvući pouke o tome da se koalicije održavaju na bazi zajedničkih interesa, a kada se ti interesi ostvare, one propadaju. Posle toga dolaze sasvim nove kombinacije.

¹⁾ Oko Rta Dobre Nade.

Pisac smatra da je minimum anglo-američke predostrožnosti trebalo da bude zadržavanje dovoljnih snaga pod oružjem za ostvarenje stvarnog mira u svetu. Umesto toga, došlo je do brze demobilizacije, uprkos svih lekcija koje je dala istorija. SAD su izvršile plansku demobilizaciju, iako za to nije bilo opravdanih razloga — u odnosu na tendencije sovjetske imperijalističke ekspanzije.

Na zaključku celog ovog razmatranja pisac ističe da američki narod, koji je sada svestan situacije, treba da insistira na reviziji političkih ciljeva SAD, od strane praktičnih ljudi koji su dobro upoznati sa istorijom sveta. U protivnom, rat u Koreji neće dovesti do ostvarenja zdravih političkih ciljeva. Pisac naglašava da se sve ovo naročito odnosi na izbor predsednika SAD, koji se vrši svake četiri godine. Ako bi taj izbor u budućnosti bio pogrešan, SAD bi pre ili posle pretrpele slom, a s njima i tzv. zapadna civilizacija.

*

Prelazimo na ocenu samog članka. S obzirom da je pisac profesionalni vojnik, moglo bi se očekivati da će njegov članak biti napisan u onom duhu koji se na Zapadu većito ističe kao »politički nepristrasan«, tj. bar prividno *apolitičan*. Međutim, autor članka sasvim jasno i otvoreno zastupa, podvlači i brani opšte linije politike jedne određene grupacije, ili bolje rečeno jednog njenog izrazitog krila; to je politika koja propagira metode zastrašivanja i pretstavlja antitezu miroljubivosti i međunarodne saradnje. Pristalice takve politike i takvih shvatanja ističu *stilu* kao jedini elemenat za rešenje svih sporova u svetu, što celom takvom stavu daje sve agresivniji karakter. Takva politika i u periodu hladnog rata može imati veoma rđave posledice, a ako bi uzela dovoljno zamaha morala bi najzad dovesti i do opšteg rata najvećih razmera. Nijanse te politike su različite, ali su njeni osnovni koreni opšte poznati; oni potiču iz krugova onih koji se »boje mira u svetu« i propagiraju ono što je danas opšte poznato pod pojmovima kao što su *makarturizam* i *makartizam*.

Dajući svoje mišljenje o karakteru tzv. *velike strategije* pisac naročito podvlači prednost koju za takvu strategiju, u ratu, imaju neangažovane velike sile, ili one koje, iako angažovane, imaju očuvane ve-

like ofanzivne mogućnosti. Zamerke Ruzveltu da je na svoju ruku »angažovao« SAD u ratu sa Nemačkom pre vremena, u krajnjoj liniji odišu na raniju politiku *američkog izolacionizma*, koja je po svojoj jednostranosti i nekonstruktivnosti odavno pretrpela krah i u samim Sjedinjenim Američkim Državama. Pri ovim razmatranjima pisac ništa ne kaže šta bi bilo sa Engleskom a docnije i sa Evropom, da je Amerika suviše dugo ostala po strani.

Tvrđenje pisca da su anglo-američki državni rukovodioci sami vodili *veliku strategiju*, manje-više na svoju ruku i bez dovoljnog konsultovanja sa svojim generalštabovima (naročito kod Amerikanaca), ne bi se moglo primiti kao tačno, jer zvanične dokumentacije iz poslednjeg rata, kao i memoari i spisi živih učesnika, dokazuju protivno.

Što se tiče gledišta pisca da su Amerikanci — u pogledu strategije poslednjeg rata — imali manju ulogu od Engleza, ne bismo mogli da se upuštamo u njegovu ocenu, mada za ovakav zaključak u članku nije izneto dovoljno argumenata.

Ceo stav koji pisac zauzima prema umrlom predsedniku SAD je izrazito anti-ruzveltovski, sa puno lične žaoke i bez dužne objektivnosti. Na to se ne bismo naročito osvrtni jer ovakav stav pisca nije ni nov ni originalan. Bez obzira na izvesne greške koje je Ruzvelt činio i morao da čini, put kojim je on proveo SAD — od jakih tendencija izolacionizma preko Atlantske povelje, do Ujedinjenih nacija, po našem mišljenju, svakako je veliki. Dužnost nam je da naglasimo da je to služilo na čast i njemu lično i samoj Americi. Tvrditi kako se Ruzvelt nije konsultovao sa svojim vojnim šefovima i imputirati mu skoro diktatorske tendencije smatramo da ne odgovara istoriskim činjenicama.

Pisac naročito podvlači da su operacije u Africi bile bez strategiske idejnosti. S time se takođe ne bismo mogli složiti i smatramo da je isterivanje Nemaca iz Afrike, koje je bilo krunisano operacijama u Tunisu baš dokaz takve idejnosti. Teško da se i jedna vojska u istoriji ratova našla u nepovoljnijem položaju no što je to bio slučaj sa Nemcima pri kraju rata u Africi, kada su bili prinuđeni da se brane u sve strane, uključujući vertikalnu odbranu. Međutim, što se tiče same osnovne strategiske koncepcije, tj. da li

je trebalo prebaciti težište na kraći i direktniji pravac (preko Tunisa i Sicilije), pitanje je za diskusiju. To je svakako zavisilo i od mogućnosti blagovremene koncentracije jačih snaga i sredstava u periodu kada ne samo što je kretanje savezničkih brodova bilo još uvek prilično nesigurno, nego su i sama sredstva i brodovi za iskrcavanje bili potpuno nedovoljni.

Ni u kom slučaju se ne može prihvatiti gledište pisca po pitanju zahteva za bezuslovnu kapitulaciju Nemačaka. Onima koji su se nalazili u prvim borbenim linijama, u partizanskom i narodnooslobodilačkom ratu, u koncentracionim i zarobljeničkim logorima, na okupiranim teritorijama, jedino je baš ta bezuslovna kapitulacija mogla dati nade i potstrela da izdrže sve strahote i tegobe rata. Svaka druga kombinacija, u ono vreme, izgledala bi monstruoza, špekulantska i neprihvatljiva. Žaliti za takvim stavom zato što se posleratni razvoj svetske politike nije kretao miroljubivim linijama i u okviru određenih nada, u najmanju ruku je nepotrebno gubljenje vremena. Jedno je sigurno: slobodoljubivo čovečanstvo je dalo punu podršku zahtevu bezuslovne kapitulacije, koji je bio jedan od najsvetlijih akata ondašnje savezničke politike.

Gledište pisca da ni osvajanje »tvrđave« Evrope nije bilo praćeno strategiskom idejnošću, isuviše je u članku površno postavljeno i nedokumentovano. Prostor nam ne dozvoljava da se upustimo u detaljnu diskusiju po ovom pitanju, ali možemo reći da se iz spisa i memoara visokih savezničkih rukovodilaca, kao što su general Ajzenhauer, feldmaršal Montgomery, general Bredli itd., ne dobija uti-

sak da je pisac u pravu. Saveznička strategija je svakako imala svoje slabosti i greške ali se ne može jednostavno reći da je bila bez ikakve idejnosti.

Pisac se obara na uništenje ravnoteže u Evropi, što je već prastara teza koja se ovde samo ponavlja. Ona se ustvari sastoji u žalopojkama da je trebalo »spasti« Nemačku i zadržati je kao snažan oružani faktor, što znači ostaviti je da bude i dalje ratno žarište. To dalje znači da je trebalo pregovarati i nekako se nagoditi sa Hitlerovom Nemačkom, prelazeći preko svih političkih, psiholoških, ideoloških i moralnih faktora koji su se tome protivili. Ovde takođe dolaze do izražaja želje one određene grupe o kojoj je bilo reći u početku ovog kritičkog osvrt.

Kao vrhunac svega, pisac se obara na Ujedinjene nacije. Po ovom pitanju ne bismo imali potrebe uopšte da diskutujemo, pošto se naše mišljenje dijametralno razlikuje od piščevog. Celo slobodoljubivo čovečanstvo je saglasno u priznanju da je OUN dala najveći doprinos i poslužila kao najveći instrument mira u razvoju posleratnih međunarodnih odnosa. Što se tiče nekonstruktivne i hegemonističke propagande koju su pojedine zemlje i grupacije pokušale da vrše preko tribine UN, ona je svakako bila štetna po međunarodne odnose. Međutim, činjenica da je OUN izdržala i te udarce koji su imali za cilj da je razjedine, najbolji je dokaz vrednosti i korisnosti te organizacije.

Ako bi se htela dati kratka ocena ovog članka, moglo bi se reći da smo pisca navikli da čitamo u mnogo korisnijim i poučnijim spisima no što je ovaj.

Lj. H.

Potpukovnik Kolman Tačer: UNIŠTAVANJE KAO ČINILAC RATA¹⁾

Pisac polazi od često naglašavane postavke da je uništavanje neprijatelja jedan od osnovnih uslova za uspešno vođenje rata. Uništavanje neprijateljske oružane sile i slamanje njegove volje za borbu je krajnji cilj vojnih dejstava i ono duboko zadire u njihovo planiranje i

izvođenje. Ipak, pojam uništavanja se često shvata površno i jednostrano, a bez njegovog pravilnog i svestranog shvatanja, ono se u konkretnoj situaciji ne može efikasno primeniti.

S jedne strane, uništavanje neprijatelja i njegove volje za otporom treba shvatiti kao jedno od vodećih načela ratne veštine koje mora da prožima svaku vojnu akciju, dok se s druge strane ono pojavljuje kao jedan od elemenata vojne

¹⁾ Destruction — A Factor of War, by Lt. Col. Coleman W. Thacher — *Military Review*, mart 1953.

situacije, isto kao i zemljište, odnos snaga, njihovo grupisanje i stanje pozadine. Kao elemenat situacije, uništavanje neprijatelja treba razmatrati tokom njene procene, zajedno sa ostalim elementima, i u cilju donošenja pravilne odluke. Razumljivo je da će kvalitet same procene, pored ostalog, zavisiti i od pravilnog i svestranog razumevanja suštine pojma uništavanja neprijatelja.

Pojam uništavanja neprijatelja razmatrali su vojni teoretičari od najstarijih vremena. Sun Cu Vu je smatrao da se najviši domet ratne veštine sastoji u slamanju neprijateljskog otpora bez borbe i to na taj način što bi se osujetilo ostvarenje njegovih planova; na drugo mesto došlo bi sprečavanje sjedinjenja neprijateljskih snaga, a tek ako bi to bilo neostvarljivo, došao bi u obzir neposredan napad na neprijateljsku vojsku na otvorenom polju. Opsedanje utvrđenih varoši dolazi na poslednje mesto.

Pisac smatra da se beskrvne pobeđe mogu postići, naprimer, presecanjem komunikacija, uništavanjem izvora za snabdevanje, ili brzim manevrom osecanja izolovanih neprijateljskih snaga uz efikasnu propagandu da je svaki dalji otpor besciljan. Ovakve pobeđe su ostvarivane na Pacifiku, u toku Drugog svetuskog rata, gde su uspesi postizani bez neposrednog uništavanja neprijateljske žive sile. Stari Moltke je 1870 godine ostvario kapitulaciju Sedana praktično bez krvi. Hitlerova pobeđa u Francuskoj maja i juna 1940 bila je uvod u seriju sjajnih beskrvnih pobeđa. Ipak, istorija ratova pokazuje da bi planiranje beskrvnih pobeđa bilo neopravdano i opasno, ukoliko se istovremeno ne bi preduzele sve moguće mere za stvarno i potpuno uništenje neprijateljskih snaga.

Suprotno od Sun Cu Vua, Klauzevic, čiji je uticaj na savremenu vojnu misao i danas snažan, naročito podvlači surovu prirodu rata. On smatra da je uništavanje neprijateljske oružane sile vodeće ratno načelo, i da ono treba da bude ostvareno prvenstveno bitkom. Ako krvava klanica pruža užasan prizor, onda to znači da rat treba shvatiti ozbiljno i ne tupiti oštricu mača osećajima humanizma, jer bismo time neprijatelju samo pružili mogućnost da nas uništi. Rat je akt nasilja kojim se protivnik prinudava na ispunjavanje naše volje. Bizmarkova politika krvi i gvožđa i Hitlerova filozofija

uništavanja su snažni svedoci takvih koncepcija.

Žominijevo gledište se više približuje modernom shvatanju pojma uništavanja. Kao osnovno načelo u vojnim dejstvima on ističe načelo cilja. Postavkom da u ratu u prvom redu treba postići uspeh, osvetljava se odnos načela uništavanja prema načelu cilja. Žomini smatra da glavne snage treba postepeno upućivati i usmeravati ka rešavajućoj tački ratišta — što više prema neprijateljskim komunikacijama, ne izlažući pritom one sopstvene. Raspoložive snage treba sasrediti samo protiv jednog dela neprijateljskih snaga. Na bojištu, takođe, glavne snage treba upotrebiti na otsudnoj tački, i to što energičnije, snažnije i povezanije. Pritom je pravilan izbor otsudne tačke najveća veština komandanta i najsigurnije jemstvo velikog uspeha. Po ovakvom shvatanju, objekti napada mogu biti neprijatelj, njegova sredstva za snabdevanje ili neki važan geografski objekat — zavisno od situacije.

Savremeno shvatanje načela uništavanja neprijatelja je veoma široko i obuhvata razne stepene, počev od beskrvne pobeđe Sun Cu Vua, pa do uništavajuće bitke koju propagira Klauzevic. Za postizanje cilja — slamanje neprijateljske volje za otporom — mogu se primeniti razni metodi kao: okruženje neprijateljskih snaga, njihovo otsecanje od komunikacija, a takođe i neposredno uništavanje žive sile ili razaranje njegovih materijalnih, psihičkih i moralnih izvora za vodenje rata. Pojam uništavanja, prema tome, ne sme se shvatiti usko i jednostrano, već u zavisnosti od konkretne situacije. Nemoguće je predvideti takav sadržaj tog pojma koji bi odgovarao svakoj konkretnoj situaciji.

Po mišljenju pisca, uništavanje neprijatelja — shvaćeno kao jedan od elemenata vojne situacije — stoji u naročitom odnosu sa zemljištem (kao elementom situacije), te taj odnos treba posebno razmotriti. Kad god se načelo uništavanja shvatalo suviše usko i jednostrano, dešavalo se da se u proceni situacije davala prednost zemljištu. Pravilno korišćeno zemljište može biti najbolji saveznik vojnika, ali ako se ono pogrešno shvati, njegova uloga može postati i ozbiljna kočnica tokom izvođenja dejstava. Velike vojskovođe umele su da se koriste zemljištem kao saveznikom, pa ni danas se ne

može računati na uspeh u borbi bez njegovog pravilnog korišćenja i istovremenog preduzimanja mera da ga neprijatelj ne upotrebi u svoju korist. To treba obezbediti u svim komandnim stepenima, kako u planiranju, tako i u izvođenju dejstava. Ipak, ne treba gubiti iz vida da je zemljište samo jedan od elemenata situacije i to ne uvek dominantan, dok će načelo uništavanja neprijatelja stalno uticati na naša dejstva — u skladu sa značajem i potrebom slamanja neprijateljske volje za otporom.

U nekoj konkretnoj operaciji, po mišljenju pisca, u jednom momentu može biti važnije da se ovlada nekim zemljišnim otkomom, a u drugom da se uništi deo neprijateljskih snaga; sve će to zavisi od situacije. Značaj ovladavanja zemljištem i uništavanja neprijatelja može se menjati i u toku samog izvođenja dejstava. Tesna povezanost i međusobna zavisnost ova dva elementa nalažu da se u svakoj situaciji oba pažljivo procenjuju. Ako imamo zadatak da ovladamo nekim zemljišnim otkomom, element uništavanja neprijatelja treba da razmatramo samo ukoliko on utiče na izvršenje tog konkretnog zadatka. Ako treba da uništimo deo neprijateljskih snaga, svi naponi treba da budu usmereni ka tome cilju, dok će ovladavanje zemljištem biti zapostavljeno. Međutim, ako zadatak predviđa istovremeno uništavanje dela neprijateljskih snaga i ovladavanje nekim zemljišnim otkomom, procena situacije u pogledu pravilnog određivanja međusobnog značaja oba elementa mora biti naročito pažljiva. Dejstva, usmerena na uništavanje neprijateljskih snaga i ona koja imaju za cilj osvajanje zemljišta, tako su tesno međusobno povezana da postignuća jednih redovno utiču na uspeh drugih. Postoje zemljišni i geografski objekti o kojima se mora voditi računa i kada bi se imala u vidu izrazita koncepcija uništavajuće bitke.

Pošto pojam *uništavanje neprijatelja* ne može značiti u svakoj situaciji jedno te isto, treba mu u proceni odrediti konkretan sadržaj (šta, kako i pod kojim uslovima uništiti), jer se samo onda može pravilno postaviti zadatak. Ako komandant želi efikasnu podršku potčinjenih, mora im, osim zadatka, saopštiti i svoje namere i karakter pretstojećih dejstava.

U okviru divizija i nižih jedinica zadaci će biti češće usmereni na osvajanje

zemljišta, dok se kod viših jedinica, uključujući korpus i armiju, obično daje prednost uništavanju neprijatelja. Kod nižih jedinica teško je pravilno odrediti konkretan značaj načela uništavanja neprijatelja, zbog snažnog uticaja koji na njihova dejstva ispoljava zemljište.

Potčinjeni komandant imaće najveću slobodu akcije ako dobije zadatak da uništi deo neprijateljskih snaga. Takav zadatak može postaviti komandant koji ima puno poverenje u potčinjenog, te mu može ostaviti slobodu u pogledu izbora zemljišta. U pogledu te slobode akcije, potčinjeni komandant će biti najviše ograničen ako dobije isključivo zadatak da ovlada određenim zemljišnim otkomom. Zato je veoma važno da se pravilno odmeri postavljanje zadatka u pogledu uništavanja neprijatelja i osvajanja zemljišta.

Borbe oko Monte Kasina u Drugom svetskom ratu pružaju poučan primer kakav značaj može imati zemljište. Zemljišni otek koji je kontrolisao put za Rim predstavljao je ključni deo »Gustavove linije« severno od reke Liri. Veličina neprijateljskih snaga koje bi mogle biti uništene ovladavanjem pomenutog zemljišnog oteka bila bi beznačajna. Visoki saveznički gubici u odnosu na neprijateljske, takođe pokazuju da je uništavanje neprijatelja u ovome slučaju imalo mali značaj. Početkom februara, pre zauzimanja Kasina, 2 korpus 5 armije bio je opao na oko 25% borbene sposobnosti. U takvoj situaciji komandant 5 armije mogao je kod postavljanja zadatka da izostavi obaveze u pogledu uništavanja neprijatelja, a komandant divizije trebalo je da ima taj momenat u vidu samo ukoliko je to bilo potrebno radi ovladavanja zemljištem. U protivnom, uključivanje momenta uništavanja neprijatelja u takav zadatak imalo bi negativnih posledica, jer bi moglo iziskivati odvajanje izvesnih snaga od osnovnog zadatka koji se u tome slučaju sastojao u osvajanju određenog geografskog objekta.

Drugi primer navodi Žomini iz Napoleonovih ratova. Pred napad na Moskvu Barklajeva armija je bila primećena na visovima duž drumova za Petrograd. Postojala je nada da se ona otseče od Moskve i odbaci ka severu. Taj zadatak trebalo je da sprovedu Nej i Mira. U toku izvršenja Nej je primetio jednu neprijateljsku diviziju i odmah je napao, što je bilo pogrešno. Da je umesto toga produžio

marš moskovskim drumom pravo na Lonbino, mogao bi stići istovremeno sa Rusima i zateći ih u momentu kada vrše bočne pokrete.

Kada situacija nalaže da se kao osnovni zadatak postavi ovladavanje zemljištem, može se u takav zadatak uključiti i uništavanje neprijatelja — ukoliko to ne bi išlo na štetu izvršenja osnovnog zadatka. U obratnom slučaju, kada je osnovni zadatak uništenje dela neprijateljskih snaga, može se predvideti i ovladavanje zemljišnim objektima — da bi se obezbedila izvesna kontrola izvršenja zadatka. Načelno uzevši, kod postavljanja zadataka treba davati prednost uništavanju neprijatelja, jer je živa sila njegovo osnovno sredstvo za vođenje rata. Bilo bi pogrešno kada bismo se stalno borili za ovladavanje zemljišnim i geografskim objektima. Ako se uništavanje neprijatelja u zadatku ne pominje, to ne znači da se iz njega isključuje. Ono mora naći mesta u komandantovim namerama i odlukama. Slamanje neprijateljske volje za otporom je osnova svih vojnih dejstava bez obzira na to što u pojedinim situacijama i drugi momenti mogu privremeno doći do većeg izražaja.

U obuhvatnim dejstvima kod postavljanja zadataka treba predvideti i ovladavanje zemljištem i uništavanje neprijatelja. Kod proboja fronta treba naročito podvući zadatak uništavanja neprijatelja. U odbranbenim dejstvima može se predvideti uništavanje neprijateljskih prikupljanja vatrom, a uništavanje uklinjenih delova, protivnapadima.

Postoji, međutim, i negativna strana primene načela uništavanja neprijatelja. Napoleon iznosi kao primer bitku kod Borodina koja je bila željno očekivana, ali je donela samo razočaranje. Do nje je došlo daleko u unutrašnjosti Rusije i njen jedini rezultat je bio veliki broj mrtvih i ranjenih. Uništavanje neprijatelja dovelo je, ustvari, do uništavanja sopstvenih snaga. Sličan negativan primer dogodio se i u Drugom svetskom ratu prilikom napada Nemaca na ostrvo Krit kojim su Nemci uspeli da ovladaju, ali po cenu

nesrazmerno velikih gubitaka od 15.000 ljudi i 150 transportnih aviona, zbog kojih više nisu primenjivali desante širih razmera. Zauzimanje Okinave na Japanskom frontu takođe je iziskivalo oko 15.000 gubitaka i velike štete u opremi i materijalu.

Na kraju pisac navodi primer nepravilne procene elementa uništavanja neprijatelja. U napadu na Rusiju 1941 osnovni cilj Nemaca je bio da unište Sovjetsku armiju za koju su pretpostavljali da će se braniti na putevima za Moskvu. Kada se ofanziva približila Moskvi, u nemačkoj komandi je došlo do nesuglasica po pitanju daljih planova. Pošto su propala tri pokušaja da uhvate u klopku sovjetske snage na pravcu Moskve, Hitler je odlučio da ovlada Ukrajinom i naftom na Kavkazu, a odrekao se uništavanja neprijateljskih snaga. To je dovelo do prekomernog širenja njegovih snaga i doprinelo konačnoj propasti kod Staljin-grada.

*

Pitanja koja pisac razmatra u članku nisu nova. O načelu uništavanja kao i njegovom odnosu prema ovladavanju zemljištem dosta se raspravljalo u vojnoj literaturi, mada možda manje u širim krugovima. Ta su pitanja tako značajna da neće ni ubuduće prestati da budu aktuelna. Zato je članak koristan i interesantan, utoliko pre što ga pisac osvežava primerima iz poslednjeg rata. Tendencije preuveličavanja značaja jednog ili drugog od pomenuta dva načela i jednostranog i uskog shvatanja pojma uništavanja često se pojavljuju, te oživljavanje ovakvih razmatranja može samo doprineti njihovom suzbijanju. Pisac je mogao naći i ubedljivije primere za nepravilnu primenu načela uništavanja. Bitke iz perioda stabilizacije na Zapadnom frontu u Prvom svetskom ratu su najbogatija riznica takvih primera beskorisnog uništavanja. Verdenska bitka bi mogla biti njihova kruna.

S. P.

Kontra-admiral Lepotije: SAVREMENA DRAMA ODBRANE

O načinu izvođenja odbrane i stepen njene aktivnosti, kako u okviru strategije (*strategiska defanziva*), tako i u okviru taktike, mnogo se piše i raspravlja. Naročito se mnogo raspravlja o načinu izvođenja odbrane Zapadne Evrope — u prvoj fazi eventualne agresije — tj. da li da se organizuje i izvodi na uzastopnim prirodnim odbranbenim linijama (velikim rekama i planinskim lancima — *liniska odbrana*) ili u vidu bastiona i »odbranbenih zona« kao baza — oslonac za protivnapade pokretnih snaga (*površinska odbrana*).

Neprekidno isticanje odbranbene uloge oružanih snaga Zapadne Evrope, a u vezi s tim i oružanih snaga Francuske, izgleda da je navelo pisca da u članku pod gornjim naslovom ¹⁾ izrazi bojazan da bi isticanje čisto defanzivnog cilja jačanja odbranbenih snaga, a u vezi s tim i defanzivna politička i vojna strategija i taktika, moglo dovesti do pasiviziranja naroda i samih oružanih snaga, sa sudbonosnim posledicama iz 1940 godine. Zbog toga, mesto pasivnog odbranbenog držanja, pisac preporučuje *preuzimanje inicijative* u odnosu na verovatnog neprijatelja, i to u svim domenima: psihološkom, političkom, strategiskom i taktičkom, kako pre početka, tako i u toku samih neprijateljstava.

Destruktivna moć i trenutno stupanje u dejstvo modernog oružja, neograničeno povećanje tempa operacija usled naglog porasta brzine: veze, koncentracije i prebacivanja snaga, kao i proširenje interesnih zona, čine da savremeni rat pretstavlja trku na život i smrt za preuzimanje i očuvanje inicijative u odnosu na neprijatelja, i to, kako je već rečeno, u svima domenima, kako pre, tako i u toku neprijateljstava. Zbog toga inicijativa u svima domenima, a naročito u pogledu shvatanja, pripreme i vođenja operacija, pretstavlja prvi uslov za obezbeđenje uspeha, kao što to pokazuju primeri iz prošlog rata (Poljska 1939, Norveška i Francuska 1940, Balkan 1941, Pacifik 1941 i 1945, Italija 1943) kao i primer početka rata u Koreji 1950 godine.

Pisac smatra da odsustvo svakih agresivnih namera ne sme jednu zemlju ni

po koju cenu da dovede do napuštanja svake inicijative i potčinjavanja. Da bi u sadašnjem svetu mogle obezbediti sebi opstanak, potrebno je da nacije budu jake, budne i spremne, te da, i pored iskrene želje da nikoga ne izazivaju, jasno pokažu rešenost da neće dozvoliti da budu pasivno izmanevrovane. Zbog toga se pisac ne slaže sa načelnim gledištem da se inicijativa u operacijama preuzima samo u slučaju kada se smatra da raspoloživa sredstva obezbeđuju uspeh. Ovakva postavka, po njegovom mišljenju, ima demoralizatorski karakter, pošto bi, prema tome, agresor, ako je dobro proračunao i pripremio potrebna sredstva za invaziju protivničke teritorije, imao osiguran uspeh. U takvom slučaju, pita se pisac, kakvog smisla ima proizvoditi oružje, ako ne uzmemo inicijativu da ga upotrebimo, pošto bi nas, u tom slučaju, agresor uništio pre nego što bismo mogli da se spremimo za otpor.

Pored negativnih političkih i psiholoških posledica koncepcije *odbranbenih snaga i odbranbene doktrine*, jedna od najozbiljnijih njenih opasnosti leži u tome što ona u okviru strategije i taktike može uticati na stvaranje veoma štetnih doktrina izrazito defanzivnog karaktera. To su naprimer: *statička, linearna, ili površinska odbrana*; odbrana *rečnih prepreka, utvrđenih bedema, ježeva ili reduta*; otpustanje, evakuacija, rušenje i drugi postupci »spaljene zemlje« (aluzija na diskusiju o odbrani Zapadne Evrope); preuveličavanje rezultata koji se očekuju od gerilskog ratovanja na okupiranoj nacionalnoj teritoriji, kao i rezultata dejstva *novog oružja*; suprotstavljanje kvaliteta masama; upoređivanje »potencijala«, mogućnosti proizvodnje i dr. umesto odnosa mobilnih snaga sa kojima se stvarno raspolaze.

Kao izrazito negativno poučan primer u ovom pogledu može poslužiti koncepcija *odbranbene doktrine i odbranbenih snaga* Francuske u periodu posle Prvog svetskog rata, koja je dovela do izgradnje odbranbene linije stalnog tipa (»Mažino«). Izgradnja ove odbranbene linije, po mišljenju pisca, pretstavljala je jasno i definitivno odricanje od svakog manevra, a, kao što su to događaji pokazali, linija nije bila nesavladljiva za neprijatelja. Naprotiv sama linija i radovi na njenom produžavanju od Severnog Mora, unapred su obeležavali pasivni raspored

¹⁾ Les drames modernes de la »Defense«, par le Contre-Amiral Lepotier. *Revue de défense nationale*, februar 1953.

francuskih snaga i na taj način omogućavali neprijatelju izvršenje proboja unapred fiksnog odbranenog rasporeda, pomoću klasičnog metoda grupisanja snaga na izabranoj tački.

Za ilustraciju bukvalno shvaćene odbranbene politike u najpasivnijem smislu te reči, kao i njenog negativnog uticaja na duh i vojnu doktrinu, pisac navodi jedan interesantan slučaj sa predavanjima rezervnim oficirima (jula 1939) o predviđenom rasporedu za slučaj rata, sa pretpostavkom napada od strane Nemaca. Na pitanje jednog rezervnog oficira kakav je raspored predviđen za slučaj da Francuzi budu morali da pređu u napad, odgovoreno mu je da takva pretpostavka uopšte ne dolazi u obzir i da je, prema tome, ne treba ni razmatrati. Međutim, desilo se, kao što se to u ratu najčešće dešava, da je u septembru iste godine nastupio slučaj koji u okviru političke i vojne odbranbene doktrine nije bio predviđen, tj. trebalo je uzeti inicijativu i objavitati rat u cilju ispunjenja obaveza datih Poljskoj, pošto je ova bila napadnuta.

Iz ovoga, po mišljenju pisca, treba izvući pouku da je jedini način da se sa izvesnim izgledima na uspeh suprotstavimo nekoj agresiji u tome, da budemo trenutno u stanju da pređemo u napad sa svima raspoloživim snagama i sredstvima i na svakom mestu gde se za to bude ukazala pogodna prilika. U ovom pogledu polumere su gore i od samog apsolutnog potčinjavanja volji eventualnog agresora. Zbog toga, ako se donese odluka za naoružanje, onda ona treba da bude prožeta idejom pobeđe u određenom slučaju, s tim da se iskoriste sva sredstva za uzimanje inicijative na slučaj agresije. Ovakvo rešenje, po mišljenju pisca, predstavlja najbolje sredstvo za obeshrabrenje agresije, a ne povećava opasnost konflikta, kao što to pokazuje i izjava prema kojoj bi »svaka agresija u Evropi imala za posledicu trenutno otpočinjanje ofanzive američke strategijske avijacije protiv vitalnih objekata nacionalne teritorije agresora«.

Pisac smatra da sama reč *odbrana* neizbežno prouzrokuje pasivnost i da je uzaludno pokušavati (sem, naprimer, u pogledu PAO) ustanoviti razliku između *aktivne* i *pasivne* odbrane. Čak i sam pojam *aktivne* odbrane ipak znači odricanje od uzimanja inicijative. Jer, u uslovima savremenih tehničkih sredstava, ograničenje akcije samo na reagovanje

(protivdejsstva) znači ne moći više dejstvovati ili, u najboljem slučaju, dejstvovati suviše kasno, ili u veoma nepovoljnim moralnim i taktičkim uslovima. Odbrana u suštini sadrži u sebi statičke tendencije, prouzrokuje štetnu nepokretljivost snaga koje su vezane za stalne objekte i logističke (pozadinske) uređaje, i usađuje u duh ljudi navike nepokretljivosti. Ova statičnost — nepokretnost je štetna i sa psihološke tačke gledišta, pošto iščekivanje dejstvuje demorališuće i ubija borbeni duh i inicijativu, kao što to pokazuju primeri francuske katastrofe 1940 i neuspešne nemačke odbrane tzv. »Atlantskog bedema«.

Naročito je interesantno razmatranje učešća celokupnog stanovništva napadnute zemlje u legitimnoj odbrani nacionalne teritorije, koja treba da ima izrazito ofanzivan karakter. U našoj epohi *totalnih ratova*, gde se front i pozadina stapaju u jednu jedinstvenu celinu — izloženu neposrednom dejstvu savremenog oružja na celom svom prostranstvu — ne mogu postojati kategorije građana koji mogu zadržati pasivno držanje prema zajedničkoj stvari opstanka. Svaki građanin mora, u granicama svojih mogućnosti, učestvovati u opštem borbenom naporu zemlje — na određenom mestu, sa oružjem ili bez oružja u ruci, kao što je to, naprimer, bilo za vreme vazdušne bitke za Englesku, kada je bila doneta odluka da svaki građanin treba da ostane na svome mestu pod vatrom kao vojnik. Učešće celokupnog stanovništva naročito je potrebno u odbrani »pozadine«, koja će biti izložena raznovrsnim infiltracijama i dejstvima neprijatelja i čija se odbrana u savremenim uslovima ne može ostvariti bez aktivnog učešća svih patriota. Da bi se moglo ostvariti potrebno učešće stanovništva u borbenim naporima napadnute zemlje, potrebno je po mišljenju pisca, blagovremeno proučiti i obezbediti zaštitu radnih mesta i pripremiti narodni ustanak. Što se tiče ovoga, kao važnog elementa totalnog rata, ne sme se čekati da agresor okupira zemlju pa da se tek tada otpočne sa organizacijom oslobodilačkog pokreta i pripremom i izvođenjem narodnog ustanka. Sve ovo treba da bude ranije izvršeno, pošto se narodni ustanak može manifestovati svuda i odmah po otpočinjanju neprijateljstava, pa čak i pre toga.

S obzirom na legitimno pravo i dužnost svakog građanina da neposredno

učestvuje u borbi za odbranu svoje zemlje, kaže dalje pisac, ne mogu se preduzimati represalije protiv učesnika narodnog ustanka, jer je to i u suprotnosti sa odredbama *Haške konvencije* (članom 2 dodatak uz konvenciju IV od 1907 godine), koja priznaje pravo stanovništva neokupirane teritorije da na slučaj neprijateljskog napada uzme oružje i da se bori protiv napadača, bez obzira na to što nije imalo vremena da se organizuje u formacije prema odredbama čl. 1, samo ako otvoreno nosi oružje i ako se pridržava ratnih zakona (običaja). Ovo se pravo pogotovu ne može osporiti kada je ustanak organizovan i kada se na čelu formacija i grupa narodnog otpora nalaze odgovorni rukovodioci (kao što je to bio slučaj sa našim narodnim ustanom u prošlom ratu).

Da bi jedna nacija mogla biti sposobna da se uspešno odupre svakoj agresiji i da odgovori svojim međunarodnim i savezničkim obavezama, potrebna je stalna briga i neumorna inicijativa za uzdizanje nacionalne snage i moći, u razumnoj saglasnosti sa njenim mogućnostima, i to snage ne samo potencijalne i virtuelne, već i realne i dinamične. Pri ovome treba da postoji jedan jedini cilj — razvijanje nacionalne snage na svima sektorima, i jedno jedino sredstvo — sistematsko proučavanje uticaja »rukovodećeg faktora« u svima okolnostima, naročito što se tiče diplomatije, vojne strategije i taktike, u njihovoj potpunoj međusobnoj ravnoteži.

S obzirom na činjenicu da je inicijativa oružane agresije stvarno u rukama samog agresora, potrebno je da strategija i taktika budu u stanju da prigrabe inicijativu akcije (kao što su to, naprimer, uradili Francuzi 1914 godine), bez obzira na vreme, mesto i okolnosti pod kojima je neka zemlja prinuđena da interveniše. Pisac smatra da ovakva doktrina nije pogrešna ni u slučaju brojne inferiornosti, jer se baš brojno slabija strana, ako u ma kojoj formi ostane nepokretna, izlaže opasnosti da bude potpuno slomljena. Stoga jedina nada u uspeh slabije strane leži u većoj brzini (od neprijatelja) ocene situacije, odlučivanja i sprovođenja donetih odluka u delo, i, prema tome, u nadmoćnijoj pokretljivosti njenih snaga, koja joj omogućava da brzim koncentracijama i manevrima

iskoristi svaku povoljnu priliku za nanošenje iznenadnih udara na slabim tačkama neprijateljskog rasporeda — na klasičan napoleonovski način iz 1814 godine. Ovaj svoj zaključak pisac potkrepljuje citiranjem generala Vegana, koji kaže da jedna armija, koja je privremeno prisiljena na strategisku defanzivu, ne može imati uspeha ako nema jakog ofanzivnog duha i ako se kod neprijatelja ne stvori utisak da se pred njim nalazi odlučan protivnik, spreman da neprestano nanosi udare, a ne samo hrabar ali neaktivan.

*

Smatramo da je logično da karakter politike uslovljava i karakter vojne doktrine, ali miroljubivost ne znači i pasivnost, kako na političkom tako ni na vojnom polju. Prema tome, isticanje odbranbene uloge armije jedne zemlje ne znači da ta uloga povlači za sobom i čisto defanzivnu strategiju i taktiku te armije. Poznato je iz ratne prošlosti da je takva strategija i taktika uvek bila osuđena na neuspeh i nema razloga da se sumnja da to ne bi bilo i ubuduće. Stara izreka da je napad najbolja odbrana ostala je načelno u važnosti i u savremenim uslovima, saobražena konkretnim elementima situacije.

Savremena borbena dejstva karakterisu se naizmeničnim napadnim i odbranbenim akcijama. Odbrana se primenjuje u slučajevima kada napad nije moguć ili ne odgovara cilju, te se, prema tome, u izvesnim situacijama pojavljuje kao stvarna potreba koja se ne može negirati strahovanjem od nepokretnosti i pasivnosti. Slažemo se da je pasivna odbrana osuđena na neuspeh, ali je savremena odbrana aktivna i ona se samo privremeno odriče inicijative, sa idejom prelaska u napad — u pogodnom momentu. Prema tome, kod ovakve — aktivne odbrane, koja velikim delom zasniva svoj uspeh na dejstvu pokretnih elemenata (rezervi), a u krajnjoj liniji dovodi i do prelaska u opšti protivnapad (protivofanzivu) sa svima snagama, nema bojazni od pasiviziranja i nepokretljivosti snaga koje izvode odbranu u jednom ograničenom vremenskom periodu.

Potpukovnik **Džozef Džerot: ČEMU SE BORITI SA PROBLEMOM?**

U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac razmatra neke probleme i teškoće sa kojima se susreću slušaoci dolaskom u američke više vojne škole. Stojeći na stanovištu da najvećim delom zavisi od samih slušalaca da li će se i u kojoj meri te teškoće pojaviti, on u priilog tog svog stava iznosi:

da pojedini slušaoci dolaze na više vojno školovanje bez potrebne pripreme, te nisu u stanju ovladati gradivom koje se izučava;

da jedan broj slušalaca nedovoljno ozbiljno shvata svoje školovanje;

da dolazi do pojava razmimoilaženja u gledištima, kao rezultat tobožnjeg sukoba između osnovnih načela koja se izučavaju u školi i borbenog iskustva slušalaca;

da veći broj slušalaca slabo poznaje zvanična pravila Ministarstva suvozemne vojske u kojima su sažeto izloženi osnovi doktrine koja se izučava u vojnim školama.

Postavivši tako te probleme pisac u svom daljem izlaganju nastoji da u kratkim crtama ukaže na uzroke njihovih pojava i ujedno na način njihovog rešavanja. Slušaoci izabrani za više vojno obrazovanje, kaže pisac, obično smatraju da su oni za isto već osposobljeni i da im nije potrebna neka veća priprema. Međutim, baš to precenjivanje svoga znanja dovodi kasnije do neuspeha u radu pojedinih slušalaca. Kandidati za više vojne škole imali bi mnogo manje teškoća u svom radu, ako bi se kroz razne kurseve ili druge forme prethodno što bolje pripremili za onaj dublji i studiozniji rad koji ih očekuje.

Dalje, pisac smatra da mnogi slušaoci, naročito u početku, nedovoljno cene svoje školovanje i ne nastoje da se prilagode novoj sredini i onome što se od njih kao slušalaca zahteva. To često povlači za sobom potcenjivanje nastave i površno izučavanje gradiva predviđenog školskim programom. Razmimoilaženje u gledištima, tj. sukobljavanje borbenog iskustva slušalaca sa postavkama koje se uče u školi, kaže pisac, jedan je od glavnih izvora teškoća sa kojima se susreću slu-

šaoci. On navodi kao primer jednog oficira koji se vratio iz Koreje, koji je u stvarnoj ratnoj situaciji video da je jedan puk branio otek širine oko 35 km, te je za njega bilo neshvatljivo kada je u jednom školskom zadatku našao da jedna pešadiska divizija na ranije uređenom položaju može braniti otek širine ispod 10.000 m i da je to maksimalna širina fronta koja se može zamisliti. Da bi to mogao sebi da objasni, kaže pisac, slušalac mora shvatiti da se u školi uče opšti pojmovi i principi i da ih ničija borbeno iskustva ne opovrgavaju, jer će od svake pojedine konkretne situacije zavisiti kako će se ti principi primeniti. Stoga, od samih slušalaca zavisi kako će oni analizirati i dovesti u sklad svoja lična borbeno iskustva sa tim principima u slučajevima kada im se čini da se oni međusobno sukobljavaju, jer će samo tako moći imati najveće koristi od svog školovanja.

Ukazujući na važnost pravila i udžbenika u kojima su sažeto izložena zvanična gledišta po osnovnim pitanjima, pisac ne smatra da iz njih treba »slepo« učiti, jer svaka vojna škola obično objavljuje svoje priručnike (lekcije), kojima se razrađuju i upotpunjuju zvanična pravila, sa ciljem da se slušaocima olakša izučavanje pojedinih problema. Ali, on smatra da će slušalac koji upotrebljava i koristi zvanična pravila i ume u njima brzo da pronađe podatke koji su mu po nekom pitanju potrebni, imati daleko manje teškoća u svom radu, nego slušalac koji zbog nepoznavanja tog materijala nije ni u stanju njime da se služi.

Dalje, pojedini slušaoci se žale da ih škole zamaraju, jer se u njima obrađuje više gradiva nego što su oni u stanju u određenom roku da savladaju. Potvrđujući da je taj problem u manjoj ili većoj meri u pojedinim školama stvarno postojao, ali da se sada od slušalaca ne traži »da uče odviše mnogo i odviše brzo«, pisac smatra da problem preopterećenosti gradivom proizlazi i iz toga što pojedini slušaoci ne znaju pravilno da rasporede i koriste vreme koje im stoji na raspoloženju.

Imajući u vidu da rezultat koji slušaoci postižu u toku svog školovanja umnogome zavisi od nastavnika, pisac na

¹⁾ Why fight the problem?, by Lt. Col. Joseph O. Gerot, *Military Review*, maj 1953.

kraju svog članka podvlači potrebu da svaki nastavnik mora biti sposoban: da obim svojih predavanja i način izlaganja učini što pristupačnijim za slušaoca; da podjednako kod svih slušalaca razvija elan i volju za rad; da shvati da se u školi izučavaju opšta načela iz vojne nauke i da od njegove umešnosti zavisi kako će ih slušaoci usvojiti; da dobro ovlada postavkama u zvaničnim pravilima i najzad da usvoji i u svom radu primenjuje naučni metod škole.

*

Smatramo da je pisac u svom članku izneo nekoliko korisnih zapažanja o problemima sa kojima se susreću slušaoci u vojnim školama. Ne ulazeći dublje u

njihovu analizu, on je ipak pokušao da ukaže na uzroke zbog kojih dolazi do tih problema i nastojao da istakne da njihovo rešavanje u prvom redu zavisi od samih slušalaca, tj. od njihovog pravilnog shvatanja uloge i mesta koje škola treba da ima u njihovom daljem vojnom obrazovanju. Tu svoju misao pisac je izrazio već i kroz sam naslov članka: »Čemu se boriti sa problemom?«

Iako je, po našem mišljenju, pisac prišao čitavom pitanju jednostrano, govoreći samo o slabostima kod slušalaca, dok je pitanje samih škola, programa u njima, metode nastave itd. samo površno dodirnuo, ipak smatramo da je članak koristan i da ga je trebalo prikazati.

V. K.

ВОЈНА БИБЛИОТЕКА — СЕРИЈА САВРЕМЕНИКА

Генерал Ер: **АРТИЉЕРИЈА — НЕКАД, САД И УБУДУЋЕ**

Ускоро ће изаћи из штампе „Артиљерија — некад, сад и убудуће“ од Ера, као VII књига серије савременика. Књига се штампа латиницом на око 400 страна. Цена ће бити око 300 динара. Предговор нашем издању написао је генерал-мајор Радивоје Јовановић.

Писац ове књиге, француски генерал Ер, један од најистакнутијих артиљериских официра Француске војске, дао је темељну студију организације и употребе француске и немачке артиљерије пре и у току Првог светског рата. Поред тога, изнео је и своје мишљење како убудуће треба организовати и употребљавати артиљерију с обзиром на техничке могућности њеног даљег развоја.